

קא משמע לן: "תפדה" ואפילו מיד, "תפדה", ואפילו בשה כל שהוא.

שנינו בברייתא: רבי יוסי בר יהודה אומר אין פדייה פחותה משקל:

ומקשינן עליו: ממנה נפשך, אי מקיש רבי יוסי ברבי יהודה פטר חמור לבכור אדם, אם כן חמש סלעים ליבעי שיהא שוה שה הפדיון —

ואי לא מקיש רבי יוסי פטר חמור לבכור אדם, אם כן שקל מנא ליה [מנין למד שיעור שקל לשה]?!?

ומשנינן: לעולם אף רבי יוסי ברבי יהודה לא מקיש, ולכן אינו צריך חמש סלעים, ומיהו שקל בעי, כדאמר רבא:

אמר קרא [ויקרא כז כה]: "וכל ערכך יהיה בשקל הקדש", ללמדנו: כל ערכין שאתה מעריך לא יהו פחותין משקל, ובכלל זה שה הפדיון של פטר החמור.

ומפרשינן טעמם של רבנן שלא למדו משם לשה שיהא שוה שקל: כי ההוא קרא

במשג יד של מעריך הוא דבתיב, והיינו יא-א שאמרה תורה "על פי אשר תשיג יד הנודר — שאמר "ערכי עלי" — יעריכנו הכהן", וללמד שאם לא השיגה ידו כדי הערך שקצבה התורה, אינו נותן אלא כפי הישג ידו, והוסיפה תורה: "וכל ערכך יהיה בשקל הקודש", ללמד, שאם לא השיגה ידו אפילו

"תפדה" מיד ואפילו בתוך שלשים ללידת פטר החמור, "תפדה" ואפילו בשה שהוא שוה כל שהוא.

רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אין פדייה פחותה משקל, וצריך שיהא השה שוה על כל פנים שקל; ולשיטתו, אם מקדש הוא בפטר חמור שאינו שוה אלא שקל אין לה ריוח בפדיון.

אמר מר: "תפדה תפדה", תפדה מיד, תפדה, ואפילו בשה כל שהוא:

ומקשינן: הרי פשיטא שפודה מיד, וגם שאין שיעור לשה, שהרי אמרה תורה "ופטר חמור תפדה בשה", וכל הנקרא שמו "שה", ראוי הוא לפדיון?! (14)

ומשנינן: איצטריך להשמיענו שפודה אף קודם שלשים יום, ולהשמיענו גם שאין שיעור לשה, כי סלקא דעתך אמינא:

הואיל ואיתקש פטר חמור לבכור אדם, וכמאמר הכתוב "אך פדה תפדה את בכור האדם, ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", מזה בבכור אדם — אחר שלשים יום הוא שנפדה, שהרי נאמר בו "ופדויין מבן חודש תפדה", ובחמש סלעים הוא שנפדה —

האי — פטר חמור — נמי, נפדה רק אחר שלשים, ובחמש סלעים הוא נפדה, אבל אם היה השה שוה פחות מחמש סלעים אין פודין בו —

הביא מספרי פרשת קורח.

14. לכאורה תמוה: מה שייך לומר "פשיטא" בדבר שנחלק בו תנא אחר בברייתא?!?

לענין אחר. ותמה על רש"י שלא ביאר, דבפרשת קורח כתיב "אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה", ו"תפדה" שני מיותר, שכבר שמענו כן מ"אך פדה תפדה", וכן

כדי שקל אחד מכל מקום לא יעריכנו פחות משקל. (1)

אמר רב נחמן: הלכה כדברי חכמים שפודין בשה כל שהוא.

וכמה?

אמר רב יוסף: אפילו פטרוזא [שה כחוש] בר דנקא [שאינו שוה אלא מעה שהוא שתות דינר].

אמר רבא: אף אנן נמי תנינא שפודין אפילו בפטרוזא בר דנקא, שהרי שנינו במשנתנו שפודין "בשה מן הכבשים ... גדול וקטן".

ומקשינן: והרי פשיטא שלחכמים פודין אפילו בפטרוזא בר דנקא, שהרי אמרו שפודין בשה כל שהוא!?

ומשנינן: מהו דתימא כולי האי [שה כל כך זול, שאינו שוה אלא מעה] לא פודין בו; אי נמי הייתי אומר: פטרוזא [שה כחוש] לא פודין בו —

קא משמע לן שלחכמים פודים אפילו בפטרוזא בר דנקא.

מעשה ברבי יהודה נשיאה דהוה ליה פטר חמור, שדריה לקמיה דרבי טרפון, אמר ליה, [שלח רבי יהודה לשאול את רבי טרפון]:

כמה בעינא למיתב לכהן, כלומר, מה יהא ערך השה שאני צריך לפדות בו וליתנו לכהן?

אמר ליה רבי טרפון לרבי יהודה הנשיא: הרי אמרו חכמים: עין יפה פודה בשה שוה סלע, עין רעה בשקל [שני דינרים מחצית הסלע], בינונית ברגיא [מפרש לה ואזיל דהיינו שלשה דינרים].

אמר רבא: הלכתא, פודין ברגיא.

ומפרשינן: וכמה הוא רגיא: תלתא זוזי, ולכך נקרא "רגיא", כי רגיל הכא ורגיל הכא, כלומר, פחות הוא מסלע ויותר משקל. (2)

ומקשינן: קשיא הלכתא אהלכתא, שהרי רב נחמן אמר שהלכה כדברי חכמים שפודים בכל שהוא, ורבא אמר שפודין ברגיא!?

ומשנינן: לא קשיא:

כאן — מה שאמרו הלכתא ברגיא — בבא לימלך כמה יהא שוה השה, ואומרים לו שיהא שוה רגיא.

כאן — פודים בכל שהוא — בעושה מעצמו, אם אינו שואל אותנו, ונותן מעצמו אפילו פטרוזא בר דנקא, אין כופין אותו לפדות בשה השוה יותר.

פחות מסלע, והוא הדין המבואר כאן.

2. נתבאר על פי רש"י.

והרש"ש כתב: עיין במוסף ערך רגיא, שהביא, דתרגום פלס הוא "רגיא", וביאר, דהכא רצה לומר: אם תשים בכף אחת של מאזניים סלע ובאחרת שקל, יכריע לצד הסלע, ואם תרצה להשוותם תסיר זוז מהסלע ותתנו בכף השנית, ואז יהא המשקל ברגיא ופלס; ועל פי זה אמר

ובחזון איש בכורות יז ה כתב בזה: דהאי "פשיטא" לאו דוקא, אלא הוי כשאלה, מה טעם יש לומר שאינו פודהו מיד, ומפרש משום היקש, ראה עוד שם.

1. נתבאר על פי רש"י; וראה פירוש התוספות בערכין ז ב על מה ששנינו שם: אין נערכין

אמר ריש לקיש:

מי שיש לו פטר חמור, ואין לו שם לפדותו, הרי זה פודהו בשויו בכל מה שירצה.

ומקשינן עלה: **למאן** [לשיטת מי אמר כן ריש לקיש]?!?

אילימא לרבי יהודה, הא אמר — עולא לעיל ט ב בטעמו של רבי יהודה האוסר פטר חמור בהנאה — "יש לך דבר שהקפידה עליו תורה בשה, ומותר", הרי שלדעת רבי יהודה הקפידה התורה דוקא בשה, ולא בשויו.

אלא, דברי ריש לקיש הם לפי שיטת רבי שמעון, המתיר פטר חמור בהנאה, משום שבאמת לדעתו לא הקפידה תורה בשה דוקא, ולכן אין להכריח מזה שאסור פטר החמור בהנאה.

רב אחא מתני הכי, מפרש את דברי ריש לקיש כאשר נתבאר.

אבל **רבינא קשיא ליה על ריש לקיש כפי שפירשה רב אחא שכדברי רבי שמעון הם, שהרי קיימא לן בכל מקום שנחלקו רבי יהודה ורבי שמעון, דהלכה כרבי יהודה —**

ועוד, הרי פתם לן תנא של משנתנו כרבי

יהודה — שהרי הצריכה משנתנו להפריש טלה לפדיונו של ספק פטר חמור, וזה הוא דוקא לרבי יהודה, אבל לרבי שמעון אינו צריך להפריש, כמבואר בסוגיא לעיל ט ב — ואת אמרת הלכה כרבי שמעון?!?

אלא אפילו תימא שדברי ריש לקיש כרבי יהודה הם, ומכל מקום בשויו פודים אפילו בדבר אחר מלבד שם, ומשום שלא יהא פטר חמור חמור מן ההקדש שהוא נפדה בשויו —

ולא אמרה תורה לפדות בשה כדי להחמיר עליו שלא יפדה בזולתו כלל, אלא להקל עליו שיוכל לפדות אפילו בשה שאינו שוה כמו החמור, אבל אם רוצה לפדות בשויו בדבר אחר — יפדה.

רב נחמיה בריה דרב יוסף פריק ליה בשילקי [פדה את פטר חמורו בעשבים שלוקים] בשויו.

אמר רבי שיוכי אמר רב הונא:

הפודה פטר חמור של חבירו אפילו שלא מדעתו פדיונו פדוי. (3)

איבעיא להו:

אם פדה אחר את פטר חמורו של חבירו

בממוניה, ולזה כיונו התוספות?! והיינו, דהתוספות מפרשים שפדיונו פדוי אפילו שלא מדעת בעלים, ולכן הקשו מתרומה שלא מדעת בעלים.

ותירצו, דהתם כתיב "אתם גם אתם" לרבות שלוחכם, ובעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, אבל הכא לא כתיב בעלים.

ובמהרי"ט אלגאזי [ז א] הביא גירסא בדברי

חד מחברייא להגיה פה: רגי להכא ורגי להכא.

3. הקשו התוספות: מאי שנא מן התורם משלו על של חבירו שנסתפקו בנדדים לו א אם צריך דעת בעלים, נראה שם, דפשיטא לגמרא שאינו יכול לתרום שלא מדעת בעלים אם לא מדין זכין לאדם שלא בפניו, ומסתפקת הגמרא, אם יש בזה זכות, או שמא ניחא ליה לאיניש ליעבד מצוה

האם פדיונו [כלומר, פטר החמור שנפדה] לפודה הוא. (4)

כי כיון דאמר רבי שמעון: פטר חמור מותר בהנאה, אם כן ממונא דבעלים הוא. (5)

או דילמא: פדיונו לבעלים.

ומפרשין: אליבא דרבי שמעון לא תיבעי לך [לשיטת רבי שמעון אין מקום להסתפק],

כי תיבעי אליבא דרבי יהודה, דאמר: אסור בהנאה; וצדדי הספק הם:

האם להקדש מדמו ליה, ורחמנא הרי אמר

התוספות משיטה מקובצת כתב יד: דהתם כתיב "אתם גם אתם" לרבות שלוחכם שהם כמו הבעלים, ולכך בעינן מה אתם לדעתכם אף שלוחכם לדעתכם, אבל הכא לא אתרבי שליח בכלל בעלים.

ומיהו דעת הרמב"ן הרשב"א והריטב"א בקדושין כג ב – הובא במהרי"ט אלגאזי שם – דבאמת נפשט ספק הגמרא בתרומה מסוגייתנו, כי אין לחלק בין תרומה לפטר חמור, ובמשנה למלך תרומות ד ב, כתב כן אף בדעת הרמב"ם ראה שם.

ובמהרי"ט אלגאזי שם האריך בכל זה, והסיק, שלגירסתנו בתוספות משמע, דפטר חמור אין צריך בעלים כלל, ופדיונו של חבירו מועיל שלא מדין זכין לאדם שלא בפניו; אך לפי גירסת השיטה מקובצת, מועילה פדיותו של אחר מדין זכיה; וכאשר מוכח מן הראשונים שפשטו את ספק הגמרא גבי תרומה מסוגייתנו, הרי מבואר שפדיון פטר חמור מועיל מדין זכיה, והיינו דנפשט מכאן דלא אמרינן ניחא ליה לאיניש ליעבד מצוה בממוניה; [ובהערות על המהרי"ט אלגאזי הביאו לתמוה, איך אפשר לפרש שמדין זכיה הוא, והרי הגמרא מסתפקת שפדיונו פדוי לפודה, ומה זכיה יש כאן].

ובתוספות בבבא קמא סח ב, הקשו: מאי שנא פטר חמור מכרם רבעי שאי אפשר לחלל שלא מדעת בעלים, [ושם הוסיפו לבאר, דבהכרח סוגייתנו עוסקת בפדיון שלא מדעת בעלים, ממה שנסתפקה הגמרא אם פדיונו פדוי לפודה או לבעלים, ואי מדעת בעלים דומה היה

דפדיונו פדוי לבעלים].

ותירצו: פטר חמור לא דמי לכרם רבעי, דכיון דאסור בהנאה הוי כמו הקדש לענין זה שיכול כל אדם לפדותו, ולא ממש הוי כהקדש, דבהקדש פשיטא לן דפדיונו פדוי לפודה, ובפטר חמור מסקינן בסוגייתנו דפדוי לבעלים; ובדבריהם שם הביין מהרי"ט אלגאזי, דפטר חמור אינו תלוי בבעלים כלל, ואין צריך בזה לדין זכיה; וראה עוד בזה בחזון איש בכורות יז ח. [ויש לעיין בתירוצם בבבא קמא: שהרי אם כן נמצא, דלרבי שמעון המתיר בהנאה אין פדיונו פדוי, ואילו מהמשך הסוגיא נראה, דלרבי שמעון לא תיבעי לך אם פדיונו פדוי לפודה או לבעלים, אבל עיקר הדין שפדיונו פדוי, הוא אף אליבא דרבי שמעון].

4. לפי המבואר בהערה לעיל שפדיונו של אחר מועיל בלי דעת בעלים, אם כן, מי שנולד לו פטר חמור בעדרו, יבוא מי שירצה ויתן לכהן שה כל שהו ויקח את החמור?! וראה תוספות במנחות עא ב ד"ה ומתירין, שכתבו "דאין סברא שיוכל כל אחד לפדות הקדש חבירו שוה מנה על שוה פרוטה ויקחנו לעצמו"; וראה באהל משה כאן.

5. ראה מה שכתב רש"י והגהת הב"ח; והנראה מדברי רש"י, דכוונת הגמרא באומרה "ממונא דבעלים הוא", היינו שפדיונו פדוי לבעלים, וזה הוא דלא כפשטו, שהכוונה היא לכל פטר חמור שהוא ממונו של בעלים, ולהוציא משיטת רבי

הגונב פטר חמור של חבירו הרי זה משלם תשלומי כפל לבעלים, שהרי ואף על פי שאין לו לבעלים רשות בו עכשיו כיון שאסור הוא בהנאה, הרי יש לו לאחר מכאן [לאחר פדיון], ולכן הרי זה כאילו עכשיו הוא שלו.

והרי מני ברייתא זו, אילימא רבי שמעון היא, כך אי אפשר לומר, שהרי: אמאי שנינו בברייתא "אין לו עכשיו", והרי מותר הוא בהנאה.

אלא פשיטא דברייתא זו רבי יהודה היא, ואם כן נפשט הספק, שהרי:

גבי הקדש "ונתן הכסף וקם לו" ולמדנו שהקדש הוא של הפודה אותו, וכן יהא הדין גם בפודה פטר חמור של חבירו.⁽⁶⁾

או דילמא: כיון דקני ליה בעלים לפטר החמור להך דביני ביני [להפרש שבין חמור לשה כל שהוא שיפדה בן] אם כן לא דמי להקדש, ופדיונו פדוי לבעלים.⁽⁷⁾

אמר רב נחמן:

תא שמע דלא מדמינן ליה להקדש מהא דתניא:

בזה, שלגבי הקדש אין הבדל בין בעלים הפודים לאחר הפודה שכבר יצא מרשות הבעלים, ומכל מקום נכנסת לרשותו על ידי פדיון, והוא הדין שבפדיון פטר חמור יועיל הפדיון להכניסו לרשותו, וכל זה צריך תלמוד.

7. א. רש"י כתב: אף על גב דכוליה לא קני ליה כל זמן שלא פדאו, אפילו הכי ממונא דידיה הוא.

ולשון רבינו גרשום הוא: או דילמא אף על גב דאסור בהנאה כהקדש, כיון דקנו בעליו להך דביני ביני שיכול לפדות חמור שוה סלע בשה דנקא, לא דמי להקדש, דהקדש אין נפדה פחות משויו, והך דביני ביני הוי ממונא דבעלים, הילכך הוי כוליה דבעלים.

ב. מה שכתב רבינו גרשום דהקדש אין נפדה פחות משויו, תמוה לכאורה, שהרי קיימא לן [בבא מציעא נז א]: הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל!?

ובשיטה מקובצת השלם [והובא במהרי"ט אלגאזי ח א], הקשה כן על דברי הגמרא, שהרי כל הקדש נמי איכא דביני ביני, דהא אמרינן בעלמא דהקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה מחולל, ומכל מקום אחר מצי פריק

יהודה, דמאחר שהוא אסור בהנאה אינו ממונו של בעלים אלא דומה להקדש, אם לא דביני ביני.

6. כתבו האחרונים, שדמיון הגמרא הוא לקדשי מזבח, ועל פי מה שאמר הגר"ח דקדשי מזבח ממונם של בעלים הוא [וכדאמרינן בבבא קמא ... "מעיקרא תורא דראובן והשתא תורא דראובן"], ומבואר מזה שפדיון האיסור מזכה את הפודה בגוף הדבר, והוא הדין שיש לומר כן בפטר חמור; אבל בקדשי בדק הבית, מה שקונה את הדבר הוא משום ששילם להקדש שהוא הבעלים, ואין שייך ללמוד מזה לפדיון פטר חמור שיזכה על ידי מה שפדה את האיסור בגוף פטר החמור, וראה בזה בכתבים המיוחדים להגרי"ז; [ויש לעיין בזה, שהרי מה שהביאה הגמרא "ונתן הכסף וקם לו" אינו נזכר בשום מקום, והכוונה היא להא דכתיב [ויקרא כז יט]: "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אותו, ויסף חמישית כסף ערכך עליו וקם לו", הרי שהגמרא מדמה פדיון פטר חמור לפדיון שדה ולא לקדשי מזבח; ומיהו בלא דבריהם יש לעיין, איך מביאה הגמרא פסוק זה שהוא עוסק בבעלים הפודים, ללמוד לאחר הפודה!?! וצריך לומר לכאורה

כיצד אמרו נכנס לדיר להתעשר, כלומר, על איזה שה אמרו שהוא נכנס לדיר להתעשר? אי אתה יכול לומר בבא שה הפדיון ליד כהן, ועליו אמרו שהכהן או ישראל שלקח ממנו מעשרן, שהרי שנינו: הלוקח ושניתן לו במתנה פטור ממעשר בהמה, וגבי כהן לקוח הוא.⁽⁹⁾

כלומר, הסיפא של המשנה עוסקת בכגון שילדו זכר ונקבה וכיוצא בזה, שהן מן הספיקות שמפריש טלה אחד לעצמו, ועל אותם טלאים – אם היו עשרה – אמרו, שמעשרן ישראל והן שלו.

אלא זו ששנינו ונכנס לדיר להתעשר, עסקינן

ואי סלקא דעתך להקדש מדמינן ליה לפטר חמור, למה חייב הוא כפל, והרי "וגונב מבית האיש, אם ימצא הגנב ישלם שנים" אמר רחמנא [שמות כב ז], ולמדנו: ולא מבית הקדש, והיה לנו לפטור מכפל גם את הגונב פטר חמור, אלא ודאי שאין מדמים אותו להקדש, ואם כן פדיונו פדוי לבעלים.

ותו לא מידי.⁽⁸⁾

שנינו במשנה: אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדה שני זכרים נתן טלה אחד לכהן, זכר ונקבה מפריש טלה אחד לעצמו, שנאמר ...; נכנס לדיר להתעשר:

תנו רבנן:

אינו נכנס להתעשר לא ביד כהן ולא ביד ישראל, ואפילו חזר ישראל [שהיה בעל השנה] ולקחו הימנו או הכהן נתנו לו, שהרי שנינו ...; והיינו שדקדק רש"י את הלשון "אי אתה יכול לומר בבא ליד כהן" ולא אמרו בשה ביד כהן, ומזה משמע שכל שה שכבר בא ליד כהן שוב אינו בדין מעשר בהמה, ואפילו חזר ישראל ולקח הימנו.

ובעיקר מה שכתב רש"י, דאפילו חזר ישראל ולקחו הימנו הרי הוא פטור ממעשר בהמה, ראה בהערות לקמן נו א, שלגבי תבואת דגן שיטת התוספות והר"ש שאם חזר ולקחו הרי הוא חייב במעשר, ושם הובאה ראייה כדברי רש"י כאן, שבמעשר בהמה אם חזר ולקחו אינו חייב במעשר בהמה, ושם נתבאר חילוק בין מעשר דגן למעשר בהמה, ראה שם, וראה עוד בהגהות בעל החשק שלמה כאן.

ב. הקשה בכתבים המיוחסים להגרי"ז: הרי שה שנינו קודם יום השמיני שעדיין אינו ראוי למעשר בהמה, אין הלקחה פוטרתו, וכמבואר לקמן נו א, ואם כן משכחת לה מעשר בהמה

ליה !?

ותירץ, דדוקא בעלים יכולים לחללו על שוה פרוטה ולא אחר; ובלשון רבינו גרשום קשה להעמיט כן; וגם לא נתבאר, דמה בכך, הרי הבעלים יכולים לפדותו וקנוי הוא להם להך דביני ביני; ובמהרי"ט אלגאזי שם כתב ליישב קושיית השיטמ"ק, דרק בדיעבד יכול לחלל על שוה פרוטה ולא לכתחילה, וראה מה שכתב עוד בזה.

ג. לכאורה נראה מפשטות הגמרא שאיסורי הנאה אינם שלו, וצריך תלמוד.

8. פשטות כוונת הגמרא היא, שראיה זו מכרחת ואין לערער עליה; אך רבינו גרשום כתב: ואי סלקא דעתך להקדש מדמינן ליה אמאי משלם תשלומי כפל לבעלים, וגונב מבית האיש אמר רחמנא ישלם שנים, ולא וגונב מבית הקדש, והאי פטר חמור כהקדש דמי, וקרנא לישלם ותו לא מידי (כלומר, אבל כפל לא ישלם).

9. א. כתב רש"י: אם נתנו ישראל לכהן שוב

החמורים שייפטרו לגמרי מדין הבכורה, (11) אלא נפלו לו פטרי החמורים מבית אבי אמו ישראל וכבר חלה עליהם קדושה בביתו, ואף כהן היורשו צריך להפקיע את קדושתם על ידי פדיון אלא שאינם נותנם לכהן —

הרי בעל פטרי החמורים מפריש עליהן עשרה שיין, ומעשרן והן שלו, כי מאחר שירשו מכהן, והוא היה נוטל את השיין לעצמו ואין צריך לחזר אחר כהן אחר, כך יורשו עושה, שהרי זה כאילו הורישו הכהן את השיים. (12)

ואמר עוד רב נחמן אמר רבה בר אבוח כעין דין זה לענין תרומות ומעשרות:

ישראל שהיו לו טבלים ממורחין [החלקת פני הכרי נקראת מירוח, והוא גמר מלאכת התבואה להתחייב במעשר] בתוך ביתו, שנפלו מבית אבי אמו כהן היא צריך אלא להפריש את התרומה וליטלה לעצמו

בישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים בתוך ביתו, שמפריש עליהן עשרה שיין (10) כדי להפקיע איסורם, ומעשרן לאותם עשרה שיין, והן שלו, היינו שהתשעה שלו הם, כי מספק אמרינן המוציא מחבירו עליו הראיה, ואף זה שהפרש למעשר, נאכל לו בתורת שלמים הנאכלים לבעלים.

ומסייע ליה לרב נחמן, דאמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: ישראל שהיו לו עשרה ספק פטרי חמורים, מפריש עליהן עשרה שיין, ומעשרן והן שלו.

ואמר עוד רב נחמן אמר רבה בר אבוח:

ישראל שהיו לו עשרה פטרי חמורים ודאין בתוך ביתו, שנפלו לו בירושה מבית אבי אמו כהן — שלא היה צריך ליתן את שה הפדיון לכהן אחר כי הרי הוא עצמו כהן — ואותו אבי אמו כהן לא נולדו ברשותו פטרי

11. [כמבואר לקמן יג א, והובא לעיל ד א, שהכהנים פטורים מפדיון הבן ומפדיון פטר חמור].

12. א. הקשו התוספות בד"ה שהיו לו: למה לי עשרה, בחד סגי, דכיון שמן הדין הם שלו אף על פי שהן ודאין, אם כן בכל פעם ופעם חשוב כאילו נתנו לכהן וחזר ולקחו, כיון דמכח אביו הוא יורש; [ואם כן אפילו לשיטת רש"י המפרש את מה ששנינו לעיל ט א "ופודה בו פעמים הרבה" דהיינו אחר שנתנו לכהן בכל פעם, תיקשי: למה לי עשרה פטרי חמורים]?! ותירצו: נקט עשרה לרבותא, דאף על גב שכולן פדיון פטר חמור, כולן נכנסים לדיר להתעשר.

ב. [הנה בקהלות יעקב סימן ג — הובא

בבא ליד כהן אם פדה בשה מחוסר זמן; וראה מה שיישב שם.

10. הקשו התוספות בד"ה שהיו לו: לפי שיטת רבינו תם המפרש מה ששנינו לעיל ט "ופודה בו פעמים הרבה", דהיינו שבספיקות אין צריך להפריש יותר משה אחד, אם כן למה אמרו כאן שצריך עשרה שיין?! והניחא לשיטת רש"י, הסובר שאין פודין בשה אחד כמה פעמים אפילו ספיקות — כמובא כל זה בהערות שעל המשנה דלעיל ט א — אלא אם כן נתנו לכהן, ניחא, אבל לפירוש רבינו תם קשה?!

ותירצו: ונראה דנקט עשרה לרבותא, דאף על גב שכולן פדיון פטר חמור, כולן נכנסין לדיר להתעשר.

והחמור מין אחר ואינו מחוסר מעשה, הילכך הרי זה כמי שנפלו לו מבית הכהן הטלאים לעצמם והחמורים לעצמם.

אבל הכא גבי תרומה יש לנו לומר מתנות שלא הורמו כמי שלא הורמו דמיון, ואימא לא; כלומר, גבי תבואה שמחוסרת הפרשה, הייתי אומר שאין זה כמי שכבר הפרשה התרומה בבית הכהן [שיזכה בה בן בתו], אלא יתן את התרומה לכהן.

ואי אשמועינן רק הכא גבי תרומה, דאפשר לעשרוי מיניה וביה דהא מנח, אפשר ליטול תרומה מן התבואה בעצמה המונחת לפנינו,

שכהן הוא, ואותו אבי אמו כהן נפלו לו הטבלים מבית אבי אמו ישראל⁽¹³⁾ מעשרן בעל הטבלים והן שלו כמו שהיה עושה אבי אמו הכהן.

וצריכא רב נחמן להשמיענו הן בפדיון פטר חמור והן בהפרשת תרומות ומעשרות שדין הישראל כדין אבי אמו הכהן שמפריש ואינו נותן:

דאי אשמועינן רב נחמן רק בקמיותא דהינו בפדיון פטר חמור שהישראל נוטל את הפדיון לעצמו, הייתי אומר משום דקא מופרש וקאי, כלומר, שהשה מין אחד

ופקע האיסור; ואם כן ניחא גם ההערה הנזכרת].

13. הנה גבי פטר חמור מבואר שפיר מה שנקט רב נחמן שירש הכהן את פטרי החמורים מישראל, וכדפירש רש"י, שאם לא כן אין בהם דין פדיון כלל, שהכהנים פטורים מדין פטר חמור; אך גבי טבלים שאין הכהנים פטורים מהפרשת תרומה, ופטורים רק מנתינה, צריך ביאור, למה לי שנפלו לכהן מבית אבי אמו ישראל, שהרי כך הוא הדין גם כשגדלו ברשותו!?

וביאר רש"י [נדפס בעמוד ב ד"ה ואותו]: רבותא קא משמע לן, דאף על גב דמכח ישראל קאתי, דאיכא למימר ניתבניהו השתא לתרומה לכהן כי היכי דהוה עביד ישראל קמא, אפילו הכי כיון דיד כהן באמצע הוי כאילו הפריש הכהן האמצעי מהן התרומה והוריש לישראל זה כל אחד בפני עצמו, ומעשרן והכל שלו, ומוכר התרומה לכהנים, והוא הדין נמי אם לא נפלו לאותו כהן מישראל, דתבואת כהן חייבת בתרומה, אלא שאינו נותנה לכהן אחר אלא מפרישה ואוכלה.

בהערות לעיל ט ב — כתב לחקור, מהו ענין הפדיון שעל ידי זה נפקע איסור ההנאה מפטר החמור, אם במה שהוא נעשה ממון כהן הוא נפקע, או שאינו תלוי בזה; והובא שם בשם השערי ישר, דפשיטא ליה שהפקעת האיסור הוא על ידי מה שנעשה ממון כהן.

ולכאורה מוכח מכאן לא כן — וראה קהלות יעקב שם ד"ה אך עדיין — שהרי לפי זה אף אבי האם הכהן היה צריך להפריש שה לשבט הכהונה, ובוהה היה פוקע איסור פטר החמור, ורק שהיה יכול ליטול את השה לעצמו, כי כהן הוא, אך מכל מקום צריך היה בתחילה להפרישו לשבט הכהונה, כדי להפקיע את איסורו; ואם כן, הרי כל זה אינו שייך אלא בכהן עצמו, אבל כשירשו הישראל הוא זה שמפריש, היאך יחזור ויזכה בו, הרי אין הישראל יכול לזכות מתנות כהונה; אך ראה בהערות שם, שנרשם להוכיח לכאורה, שאם אין מצות נתינה פוקע האיסור אף בלא זה, ואף שאם יש מצות נתינה אינו פוקע האיסור עד שיזכה בו שבט הכהונה, שהרי כן מבואר לקמן יב ב לדעת רבי אליעזר, שאם כי אין איסור ההנאה פוקע לדעתו עד שיתננו לכהן פרטי, מכל מקום בספיקות מפריש והוא שלו

אילימא דמרחינהו גוי, כך אי אפשר לומר, שהרי:

"מעשר דגנך" [שהוא כמו דיגונך, דהיינו מירוח] אמר רחמנא, ולא דגן גוי שמירוח הגוי פוטר, ואם כן פטור הוא לגמרי מן המעשרות.

אלא כגון דמרחינהו ישראל ברשות גוי, שהיה הישראל אריסו של גוי והוא זה שמירוחו, (1) ולפיכך:

"מעשרין" [צריך הוא לעשרין]: משום דאין קנין לגוי בארץ ישראל להפקיע מיד מעשר,

אבל התם כיון דשה מעלמא בעי אתויי [כיון שצריך להביא שה ממקום אחר] "מופרש וקאי" לא אמרינן —

לכן צריכא. (14)

אמר רבי שמואל בר נתן אמר רבי חנינא:

הלוקח טבליים

ב-יא ממורחין מן הגוי, הרי זה מעשרין והן שלו [מפריש ואינו נותן], וכדמפרש טעמא ואזיל.

ומקשינן: דמרחינהו מאן [מי עשה את המירוח]?

החמור ליתן בעדו שה לכהן זכה הכהן בעצמו ומורישו לבנו, אבל בטבל, אין בטבל שום זכות לכהן, והוא ענין מתחדש בשעת הפרשה, וכיון דבשעת הפרשה הטבל ביד ישראל, מתחייב גם בנתינה —

ומסקינן, דמכל מקום חשיב זכות הכהן בהאי טבל שבידו, שיש על טבל שיעבוד הכהן וזכותו, שהרי הטבל רמי להפרשה ונתינה.

ואמרינן עוד, דבחד צד טבל עדיף, דזכות התרומה הוא בגופו של הטבל, וכשירש הטבל ירש זכות אביו הכהן שבטבל, שנשתחרר מנתינה לכהן, אבל כשירש פטר חמור אין פדיונו בו, אלא חוץ ממנו, ולא הורישו אלא את החמור — ומכל מקום מסקינן, דזה מיקרי זכות הכהן בהאי פטר חמור שהוא הסיבה הראשונה המחייבו בשה, ושפיר ירית זכות הכהן.

1. א. פשטות לשון הסוגיא משמע — וכמו שכתב בקהלות יעקב סימן י, והביא כן גם משיטה מקובצת מנחות סז שדקדק כן — שאם מירח הגוי את תבואתו, זה הוא מירוח גוי שפוטר, ואם פועל ישראל עשה את פעולת המירוח בתבואתו של הגוי, זה הוא מירוח

14. דברי הגמרא נתבארו על פי לשונו של רש"י; וראה גם בקדושין נח א, שכן הבת אינו חייב ליתן את התרומות והמעשרות, משום דמתנות שלא הורמו כמי שהורמו דמיינן.

והרש"ש הקשה על פירושו של רש"י במה שאמרו "דמופרש וקאי"; והוא פירש: דפטר חמור מופרש ועומד לבדו, מה שאין כן התרומה עדיין היא מעורבת בטבליים.

ובחזון איש בכורות יז יא כתב בביאור דברי הגמרא "משום דקא מופרש וקאי": רצה לומר, דחייב הנתינה לכהן בפטר חמור אינה דבר המתחדש לאחר הפרשה, אלא פטר חמור מחייב נתינת שה לכהן, כמו חמש סלעים דפדיון הבן, אבל תרומות ומעשרות הוא ענין המתחדש אחר הפרשה, וקודם שהפריש עדיין אין חובה עליו לגבי הכהן כלום, שחוב הנתינה הוא תרומה, ועדיין אין תרומה בעולם קודם הפרשה, ואף על גב דגם בפטר חמור עדיין אין שה בעולם, תריץ: אילו היה השה מוקדש אין הכי נמי, אבל כיון דהשה חולין, חשיב כמתחייב כבר ליתן שה או שויו לכהן, ויש סברא בזה, דכל שיש כבר חוב הכהן, מצי ירית זכות אביו הכהן, שכבר היה לכהן זכות בפטר חמור, שהחוב המוטל על פטר